

V tej zgodovinski konstelaciji se je zdela kritika metafizike izobraževanja nekako upravičena: podrejanje disciplini in normam, ki so jih vsiljevale institucije disciplinarne oblasti vključno s šolo, je upravičeno zbujało sum v pretirano represijo, s katero se je poskušalo zagotoviti oziroma razviti produktivne sile kapitalistične družbe. Smotri vzgojno-izobraževalnih praks so bili postavljeni zunaj teh praks samih, naj je pri tem šlo za politične smotre (izobražen državlján), ali pa ekonomske (kvalificirana delovna sila). Proces formiranja subjekta, posebej v svoji časovni dimenziji, je bil razumljivo podrejen tem smotrom. S tega stališča so se, sicer perverzni, pozivi k neskončnemu izobraževanju, k vseživljenjskemu učenju, za trenutek zdeli subverzivni: izobraževanje bi na ta način iztrgali podrejenosti zunanjim smotrom, s čimer bi te prakse dvignili na raven tega, čemur Agamben pravi »sredstva brez cilja« (Agamben, 1996). Agambenov sloviti zgled te prekoračitve metafizike na ravni izobraževanja nedvomno predstavlja Kafkov »Novi odvetnik« Bukefal, za katerega metafizični zakon ni več potrđen veljavi ali uporabi, temveč le še neskončni kontemplaciji (Agamben, 2009: 188). A kot rečeno, ta zastavitev je morda imela svoj emancipatorni potencial v razmerju do tega, kar je sama opredeljevala kot metafiziko izobraževanja, to je, rigiden in tog proces formiranja subjekta.

Tisto, kar danes tej kritiki metafizike izobraževanja jemlje potencial in ga celo obrača proti njej sami, je nedvomno dejstvo, da je z disciplinarnimi družbami nepreklicno konec, kar pomeni, da je domnevno rigidno ozadje, ki se ga je perverzija nadejala subvertirati, na paradoksen način odpravljeno. A kaj to pomeni, če rečemo, da prihaja oziroma je že prišlo do paradoksne odprave, do konca disciplinarnih družb in s tem domnevno tudi metafizike? Kaj je pri tem »koncu« paradoksnega? Tu velja opozoriti na Heideggrov luciden uvid v naravo tega fenomena. Po njegovem namreč »konec metafizike« nikakor ne pomeni prenehanja, s tem pa seveda tudi ne označuje pojava nečesa novega, post-metafizičnega, temveč, kot bomo poskušali tudi sami pokazati v nadaljevanju, predstavlja ne le nemožnost dejanskega konca oziroma prenehanja metafizike, temveč celo njeno zaostritev, radikalizacijo. Takole pravi Heidegger (1995: 36): »Stari pomen naše besede 'konec' pomeni isto kot kraj: 'od enega konca do drugega' pomeni: od enega kraja do drugega. Konec filozofije je kraj, tisti, na katerem se zbere v svoji skrajni možnosti celotno njene zgodovine. Konec kot dovršitev pomeni to zbranost.«⁷

7 To poanto (nemogućnosti) konca metafizike pri Heideggru je v navezavi na Kafko razvil Tadej Troha (2012), ki mu dolgujem ta uvid.